

ДРЖАВНА
РЕВИЗОРСКА
ИНСТИТУЦИЈА

Државен завод за ревизија
Република Северна Македонија

извештај о паралелној ревизији сврсисходности пословања

СПРЕМНОСТ

за имплементацију
Циљева одрживог
развоја до 2030

ДРЖАВНА
РЕВИЗОРСКА
ИНСТИТУЦИЈА

Државен завод за ревизија
Република Северна Македонија

Извештај

о паралелној
ревизији
сврсисходности
пословања

СПРЕМНОСТ

за имплементацију
Циљева одрживог
развоја до 2030

мај, 2024. године

Овај извештај је подржан у оквиру пројекта „Подршка реформи управљања јавним финансијама у Републици Северној Македонији“ који спроводи УНДП, а финансира Министарство финансија Републике Словачке у оквиру Програма за развој јавних финансија. Ставови изражени у овој публикацији су ставови аутора и не представљају нужно ставове УНДП-а, Уједињених нација или неке од њених придружених организација.

„Заједничко искуство користи свима“, мото је Међународне организације врховних ревизорских институција (INTOSAI), а паралелне ревизије попут ове доказују да је овај мото много више од речи.

Овај извештај резултат је паралелне ревизије сврсисходности коју су спровеле Државна ревизорска институција Републике Србије и Државни завод за ревизију Републике Северне Македоније.

Потписивањем Споразума о сарадњи у фебруару 2022. године од стране генералних ревизора две Врховне ревизорске институције (ВРИ) омогућена је сарадња у примени принципа, стандарда и смерница Међународне организације врховних ревизорских институција и добре праксе, затим унапређење стручно-техничке сарадње, пружање међусобне помоћи приликом обуке запослених, размена информација, као и размена искустава за унапређење методологије државне ревизије.

Генерална скупштина Уједињених нација је 25. септембра 2015. године усвојила Резолуцију „Трансформација нашег света: Агенда за одрживи развој до 2030. године“. Усвајањем Резолуције, Република Србија и Република Северна Македонија су се обавезале да ће као чланице Уједињених нација, низом мера и активности, допринети постизању 17 Циљева одрживог развоја и бити трајно опредељене за побољшање услова живота становништва у економској, социјалној и сфери заштите животне средине.

Да би приступ развоју био одржив, раст мора да буде инклузиван – начело гласи да „нико не сме бити изостављен“. Ово ће се остварити решавањем проблема као што су – социјална искљученост, неједнакост и

недоследно доношење и спровођење јавних политика у области људских права, који могу да успоре Циљеве одрживог развоја (ЦОР).

Свет без сиромаштва, глади, са адекватном здравственом негом, образовањем, миром, правдом, смањењем неједнакости, достојанственим радом и очувањем климе, само су неки од циљева на које су се земље чланице обавезале да ће испунити до 2030. године.

Сходно INTOSAI – Р 12, ВРИ постоје да би доприносиле вредностима и користима грађана у њиховим земљама. Ако се осврнемо на Агенду 2030, она осликава обавезујућу и свеобухватну визију света у коме грађани уживају у бољем животу. Свака земља је потписала те циљеве који су интегрисани, универзални и неодвојиви. Када се узму сви заједно у обзир, они у суштини обухватају целокупан ревизијски универзум ВРИ.

Међународна организација врховних ревизорских институција, заједно са Организацијом Уједињених нација, истиче важност независних ВРИ, као један од предуслова за ефикасно, ефективно и транспарентно испуњавање ЦОР. Сходно томе, један од приоритета Стратешког плана INTOSAI за период од 2023. до 2028. године јесте Приоритет 2 – Допринети остварењу Агенде одрживог развоја до 2030, који је усмерен на **„пружање доприноса праћењу и прегледу ЦОР у контексту специфичних напора које свака земља чини на пољу одрживог развоја“**.

Државна ревизорска институција Републике Србије и Државни завод за ревизију Републике Северне Македоније су у периоду од 2019. до 2022. године спровеле више

појединачних ревизија сврсисходности на теме које су повезане са ЦОР у социјалној, економској и сфери заштите животне средине (пољопривреда, заштита и доступност воде, квалитет ваздуха, управљање отпадом, родна равноправност, социјална заштита и здравство, заштита културних добара, комуналне услуге, јавне набавке, итд.).

Извештај пред вама обухвата општа запажања и налазе, као и опште закључке из националних ревизорских извештаја на тему спремности институција и органа држава Републике Србије и Републике Северне Македоније за имплементацију Циљева одрживог развоја из Агенде 2030 Уједињених нација.

Поред додатне вредности за будућа унапређења у области ревизије, значај ове паралелне ревизије је и унапређење стручног знања о ревизији учинка и сарадње између учесника, односно спремности ВРИ да поделе своја искуства, као и као жеља да уче једни од других и да подрже сопствени развој.

Ревизије су обављене у складу са Оквиром професионалних стандарда INTOSAI, Кодексом професионалне етике државних ревизора, принципима Међународних стандарда врховних ревизорских институција (ISSAI), као и у складу са националним прописима.

Са задовољством представљамо резултате нашег ревизорског рада и резиме спроведених националних ревизија. Сходно томе, извештај покрива све процесе ревизије, од фазе планирања до фазе извештавања и представља резултате паралелне ревизије сврсисходности пословања.

Верујемо да ће овај ревизорски извештај дати јасну слику о тренутном стању и напретку који је постигнут у имплементацији Агенде 2030 у обе земље од 2015. године, када је усвојена Резолуција **„Трансформација нашег света: Агенда за одрживи развој до 2030. године“**, као и препорукама за побољшање овог процеса.

Сврха сарадње је да се додатно олакша размена знања и искустава између ВРИ, као и да се промовише концепт регионалне сарадње по питањима од општег јавног интереса. Читаоци би кроз извештај требало да стекну ширу слику и разумевање општих проблема идентификованих у имплементацији Циљева одрживог развоја из Агенде 2030 Уједињених нација, као и могућност за унапређење овог процеса, како би даље промовисали отворену комуникацију и сарадњу.

Увод	4
Скраћенице	11
Резиме	12
Основни подаци и концепт ревизије	18
Основни подаци	19
Концепт ревизије	22
Република Србија	23
Република Северна Македонија	26
Кључни налази	30
Интегрисање Агенде 2030 у национални контекст	31
Капацитети и ресурси за имплементацију ЦОР	40
Праћење и извештавање о Циљевима одрживог развоја	50
Резиме Националних Извештаја	60
Државна ревизорска институција Република Србија	61
Државни завод за ревизију Републике Северне Македоније	65
Прилог: 17 Циљева одрживог развоја	69

Скраћенице

INTOSAI | Међународна организација врховних ревизорских институција

ISSAI | Међународни стандарди врховних ревизорских институција

IDI | Развојна иницијатива ИНТОСАИ

UNDAF | Оквир развојне помоћи Уједињених нација

EUROSTAT | Европска статистичка канцеларија

MAPS | Подршка интегрисању, убрзавању и мерама политике (Mainstreaming, Acceleration and Policy Support)

АГЕНДА 2030 | Програм Уједињених нација за одрживи развој до 2030. године

ВРИ | Врховне ревизорске институције

ЕУ | Европска унија

ИПА | Инструмент претприступне помоћи

ОН | Организација Уједињених нација

УНДП | Програм Уједињених нација за развој

ЦОР | Циљеви одрживог развоја

Вршењем независних ревизија владиних активности, Врховне ревизорске институције играју важну улогу у доприносу ефективној имплементацији политика.

У циљу бољег решавања релевантних питања и проблема у области имплементације Циљева одрживог развоја до 2030. године у својим земљама, свака ВРИ је осмислила и спровела посебну ревизију сврсисходности, усклађујући се са одређеним заједничким референтним областима.

Ревизија сврсисходности је у обе земље спроведена у складу са националним прописима и међународним стандардима. Развојна иницијатива INTOSAI-а (IDI), израдила је Упутство за Врховне ревизорске институције за спровођење ревизије спремности за имплементацију Агенде 2030¹, које даје смернице ревизорским тимовима ВРИ о томе како користити **приступ на нивоу целе владе** у планирању, спровођењу и извештавању о ревизији сврсисходности, заснованој на ISSAI, на тему припремљености Владе за спровођење Агенде 2030. Овај приступ се односи на заједничке активности које спроводе различита министарства, органи управе у саставу министарстава и посебне организације, као и оквирна питања у области прилагођавања Агенде 2030 националном контексту сваке земље. Осим системског приступа ревизији, при-

менили смо и приступ ка резултатима. Области испитивања су биле: правни и институционални оквир, праћење и извештавање о напретку у спровођењу Агенде 2030.

Приступ на нивоу целе Владе представља свеобухватни израз за групу одговора на проблем све веће фрагментације јавног сектора и јавних услуга и жељу да се повећа степен интеграције, координације и капацитета.

Имајући у виду циљ ревизије који се односи на оцену спремности и напретка у имплементацији ЦОР, као и хронологију активности од усвајања Резолуције УН о Агенди 2030 до данас, ревизија је обухватила период од 2015. до 2022. године, при чему смо имали у виду и активности које су предузете у току спровођења ревизије, због праћења напретка. У циљу прикупљања и евалуације упоредивих информација о активностима националних влада, две ВРИ су припремиле ревизорски оквир који садржи главно ревизорско питање и одговарајућа потпитања обухваћена националним ревизијама.

1 Смернице за ревизију припремљености за спровођење Циљева одрживог развоја за ВРИ, IDI, 2019. година (Auditing Preparedness for Implementation of Sustainable Development Goals A Guidance for Supreme Audit Institutions)

Врховне ревизорске институције су идентификовале главне области које су значајне за деловање државних органа, а које су усмерене на имплементацију Агенде 2030. Концепт обе ревизије је сличан, са одређеним разликама у погледу идентификованих националних изазова и ризика.

Главна порука Извештаја о паралелној ревизији гласи:

Република Србија и Република Северна Македонија, испуниле су основне предуслове и оствариле су одређени напредак у имплементацији Агенде 2030 у периоду од 2015. до 2022. године. Међутим, на пола пута у оквиру предвиђеног периода за спровођење Агенде 2030, и поред оствареног напретка, неки значајни процеси још увек нису завршени. С обзиром да је имплементација и спровођење ЦОР дуготрајан процес, неопходно је константно праћење и унапређење, што је и сврха ових ревизија сврсисходности пословања.

Државна ревизорска институција Србије

је, на основу спроведене ревизије, закључила да је Република Србија показала спремност да у свој национални контекст угради Циљеве одрживог развоја, али и да је неопходно дефинисати дугорочне националне развојне приоритете и успоставити континуирану координацију свих надлежних органа и заинтересованих страна.

За ефективну имплементацију Агенде 2030, неопходно је да надлежни органи заврше кључни процес доношења дугорочног стратешког плана развоја Републике Србије, тако да се у њему, као кровном документу развојног планирања, документима јавних политика и националном буџету доследно осликава веза са ЦОР у свим аспектима Агенде 2030. Резултат мапирања важећих планских докумената у односу на Агенду 2030, која је једна од спроведених активности, показује да је 78% постојећег секторског планског оквира у 2022. години покривено ЦОР, али и да допринос важећих планских докумената ЦОР није уједначен. Такође, иако систем средњорочног планирања и програмског буџетирања обезбеђује повезивање циљева докумената јавних политика са средствима за њихову реализацију, средства за реализацију ЦОР нису презентована на довољно транспарентан начин, тј. не постоји једноставан и јасан преглед утрошених средстава за реализацију свих 17 Циљева, као и појединачних ЦОР.

У Србији је успостављен интегрисани институционални оквир за имплементацију Агенде 2030, уз укључивање бројних развојних партнера како би се мобилисали расположиви ресурси за изградњу капацитета, а самим тим и за реализацију ЦОР. Међутим, од 2020. године недостаје кон-

тинуирана координација активности државних органа и осталих заинтересованих страна у погледу имплементације Агенде 2030. Такође, с обзиром да у Републици Србији, 20 агенција, фондова и програма раде заједно кроз имплементацију Оквира за сарадњу УН са РС за одрживи развој², како би подржали бржи напредак приоритета државног развоја, закључак је и да је потребно ефективније управљати подацима о развојној помоћи.

У погледу праћења спровођења ЦОР путем сета индикатора, као и извештавања о напретку у спровођењу ЦОР, Републички завод за статистику као главни и одговорни произвођач званичне статистике за ЦОР, значајно је допринео током целог периода имплементације Агенде 2030. Посебно је значајно, када је Републички завод за статистику почетком 2019. године, успоставио портал/платформу за праћење ЦОР индикатора, путем кога се може приступити и бази која садржи податке о циљевима и потциљевима одрживог развоја и њиховим индикаторима. Међутим, ВРИ је закључила да ће ефективну имплементацију и праћење остварења Агенде 2030 у складу са специфичностима Републике Србије додатно побољшати доношење Националне мапе пута за статистику, националних индикатора за праћење ЦОР, као и редовно инклузивно извештавање Уједињених нација.

2 Оквир за сарадњу УН са РС за одрживи развој 2021–2025

Република Србија је 2019. године представила први Добровољни национални извештај у Уједињеним нацијама о спровођењу Агенде 2030 за одрживи развој.

Државни завод за ревизију Републике Северне Македоније је на основу спроведене ревизије, закључио да упркос добро успостављеном стратешком и институционалном оквиру за спровођење обавеза из Агенде 2030, због одређених слабости у управљачкој структури, административним капацитетима, комуникацији, финансирању и мониторинг систему, институције и органи Републике Северне Македоније су делимично припремљени за спровођење Циљева одрживог развоја до 2030. године.

У Републици Северној Македонији су испуњени основни предуслови за спровођење обавеза из Агенде 2030, односно постојећи стратешки оквир земље релативно добро покрива кључне аспекте одрживог развоја. Због чињенице да Национална стратегија одрживог развоја није у потпуности прилагођена Агенди 2030, у припреми је Национална развојна стратегија, а секторски стратешки документи углавном одражавају принципе ЦОР, због чега је усклађеност стратешког планирања развоја са ЦОР на нивоу од 83%, односно 95% ако се има у виду и примена 55 ратификованих међународних конвенција. Функционисање организациони и институционални оквир за имплементацију Националне стратегије за одрживи развој је отежано, због слабих административних капацитета, недостатак свих предвиђених тела за подршку и процедура са јасно дефинисаним надлежностима и одговорностима. Утврђено је и одсуство редовне међуинституционалне

комуникације, као и одсуство ефикасних канала комуникације и информисања у циљу укључивања заинтересованих страна и подизања свести јавности.

Стратегија за мобилизацију средстава и партнерства за оквир сарадње за одрживи развој је добра основа која дефинише заједничке квантитативне циљеве и квалитативне приступе за мобилизацију средстава и партнерства за период од пет година. Расположена средства опредељена према Стратегији за мобилизацију средстава и партнерства за Оквир сарадње за одрживи развој нису у потпуности искоришћена, а кључне институције у националном оквиру за спровођење Агенде 2030 имају ограничене капацитете за пуну координацију и спровођење националне политике и приоритете. Постојећи начин буџетирања не даје јасну слику о томе колики је део планираних и реализованих буџетских средстава усмерен на постизање циљева одрживог развоја и не омогућава ефикасно праћење резултата финансираних активности.

Успостављени инструменти за праћење као што су извештаји о брзој интегрисаној процени, Добровољни национални преглед и извештаји Заједничког управљачког одбора пружају добру основу за праћење и мерење напретка и резултата. Из глобалног сета индикатора, за Републику Северну Македонију је доступно 155 или (63%), који углавном произлазе из Државног завода за статистику, али је потребна платформа на њеној веб страници, за континуирани мониторинг и бољу одговорност.

Главни закључци обе ВРИ, на основу којих су дате **препоруче** субјектима ревизије, су да је за ефективну имплементацију ЦОР и Агенде 2030, неопходно унапредити и побољшати:

- стратешки и плански оквир за усаглашавање са ЦОР;
- функционалност успостављене институционалне структуре, односно, побољшање координације надлежних органа и заинтересованих страна;
- транспарентност финансирања циљева одрживог развоја уз успостављену везу између циљева и потциљева одрживог развоја и буџета;
- систем мониторинга и извештавања о имплементацији ЦОР.

Извештаји о ревизији доступни су на сајту ВРИ:

Државна ревизорска институција Србије (dri.rs) 2023-2-Ciljevi održivog razvoja.pdf (dri.rs)

Државен завод за ревизија на Република Северна Македонија (dzt.mk) https://dzt.mk/sites/default/files/2024-03/53_RU_Podgotvenost_RSM_implementacija_celi_odrzliv_razvoj_do_2030_godina_FINAL_2023.pdf

ОСНОВНИ
ПОДАЦИ И
КОНЦЕПТ
РЕВИЗИЈЕ

ОСНОВНИ ПОДАЦИ

На 70. заседању Генералне скупштине Уједињених нација (септембар 2015. године), усвојена је резолуција под називом „Трансформација нашег света: Агенда за одрживи развој до 2030. године“.

Агенда 2030 се састоји од 17 циљева одрживог развоја и 169 повезаних потциљева који су водич за будућност којој земље треба да теже. Они обухватају економске, друштвене и еколошке проблеме

Слика број 1:

Критичне димензије одрживог развоја

Агенда омогућава свакој Влади да постави сопствене националне циљеве на основу националних околности и одлучи како ће глобални циљеве бити укључени у националне процесе планирања, политике и стратегије. Да би помогла овом процесу, Група Уједињених нација за развој, израдила је Референтни водич за увођење Агенде 2030 и ЦОП-а.

Извор: ВПИ Република Северна Македонија (dzt.mk)

https://dzt.mk/sites/default/files/2024-03/53_RU_Podgotvenost_RSM_implementation_celi_odrzliv_razvoj_do_2030_godina_FINAL_2023.pdf

Улога ВРИ

ВРИ по својој природи имају мандат и истакнуту улогу у праћењу и ревизији спровођења циљева одрживог развоја, тако што спроводе висококвалитетне ревизије о темама које су од великог значаја за животе грађана.

Ревизија сврсисходности о спремности за имплементацију Агенде 2030, један је од првих одговора ВРИ у доприносу имплементацији ЦОР-а. Спровођењем ових ревизија, ВРИ покушавају да подстакну националне владе да предузму акције од самог

почетка, тамо где постоји потреба за побољшањем или где су предузете недовољно, и да дају конструктивне препоруке.

Улога ВРИ у циљу ефикасне, ефективне, транспарентне и одговорне имплементације Агенде 2030, експлицитно је препозната у резолуцији Генералне скупштине УН из децембра 2014. године „Промовисање и подстицање ефикасности, одговорности, ефективности и транспарентности јавне управе јачањем врховних ревизорских институција“ (А/69/228).

Додата вредност ВРИ приказана је на следећој слици:

Слика број 2:

Додатна вредност ВРИ

Извор: ВРИ Републике
Северне Македоније

**КОНЦЕПТ
РЕВИЗИЈЕ**

Република Србија

Влада Републике Србије је учествовала у развоју и писању Агенде 2030 кроз укључивање грађана у процес путем консултација о развојној агенди после 2015. године и директним учешћем представника државе на глобалним форумима, на којима су дефинисани ЦОР. Званични представници Србије учествовали су у Отвореној радној групи, коју је Генерална скупштина УН задужила да утврди нацрт предлога ЦОР као саставног дела Агенде 2030.

Република Србија је активно допринела формулацији и усвајању Агенде 2030 и ЦОР путем националне кампање „Србија какву желим“. Такође, Србија је представила

Добровољни национални извештај о спровођењу Агенде 2030 на Високом политичком форуму Уједињених нација 2019. године у Њујорку.

Уједињене нације су груписале ЦОР у „пет слова П“ – **Народ, Планета, Просперитет, Мир и Партнерства**³ – у којима се огледа свеобухватност ове глобалне агенде. Мапирање националних стратегија и јавних политика Србије, према Влади Србије, заснива се на четири области:

Слика бр.3

Груписање Циљева одрживог развоја у „пет слова П“

Извор: Оквир сарадње УН за одрживи развој са Републиком Србијом 2021–2025, стр.11

3 People, Planet, Prosperity, Peace, Partnerships

Према рангирању земаља у достизању ЦОР⁴, Република Србија је 2023. године била на 36. месту од 166 земаља.

Земље су рангиране по укупној оцени која мери укупан напредак ка остваривању свих 17 ЦОР. Оцена се може тумачити као проценат ЦОР достигнућа.

Слика бр. 4

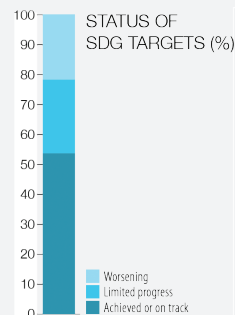
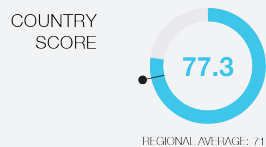
Рангирање земаља у достизању ЦОР – Република Србија

SERBIA

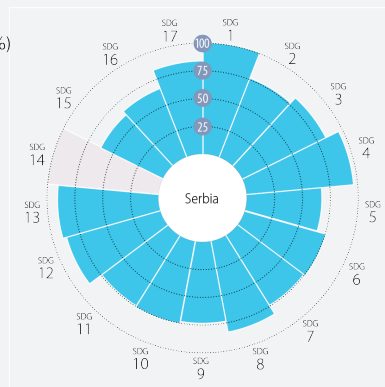
Eastern Europe and Central Asia

OVERALL PERFORMANCE

COUNTRY RANKING **36** / 166

AVERAGE PERFORMANCE BY SDG

SDG DASHBOARDS AND TRENDS

■ Major challenges ■ Significant challenges ■ Challenges remain ■ SDG achieved ■ Information unavailable
↓ Decreasing → Stagnating ↗ Moderately improving ↑ On track or maintaining SDG achievement ● Information unavailable

Note: The full title of each SDG is available here: <https://sustainabledevelopment.un.org/topics/sustainabledevelopmentgoals>

Циљ, обим и ревизијска питања

Циљ ревизије

Циљ ревизије је био да оценимо да ли су надлежни органи предузели потребне активности како би **Република Србија** била спремна за имплементацију ЦОР из Агенде 2030.

Обим ревизије

Имајући у виду циљ ревизије који се односи на оцену спремности и напретка у имплементацији ЦОР, као и хронологију активности од усвајања Резолуције УН о Агенди 2030 до данас, ревизија је обухватила **период од 2015. до 2022. године**.

Ревизијом су обухваћени следећи субјекти ревизије: Министарство спољних послова, Министарство за европске интеграције, Републички секретаријат за јавне политике и Републички завод за статистику.

Извори информација су такође била 25 министарства у Влади Републике Србије и бројне заинтересоване стране.

Ревизијска питања

Да би се остварио циљ ревизије, дефинисана су следећа ревизијска питања:

- 1** У којој мери су правни оквир и национална планска документа усклађени са Агендом 2030?
- 2** Да ли успостављени институционални оквир и координациони механизми обезбеђују ефективну имплементацију Агенде 2030?
- 3** Да ли је успостављен ефикасан и транспарентан систем за праћење и извештавање о напретку у спровођењу Агенде 2030?

Република Северна Македонија

Одрживи развој је клучни изазов са којим се суочавају све земље и свет у целини и основа је данашњег водећег глобалног оквира за меѓународну сарадњу – Агенде 2030 и Циљева одрживог развоја.

У главном фокусу су партнерства за просперитет и мир, људи и планете.

Слика бр. 5

Главни фокус ЦОР

Република Северна Македонија је као чланица Организације Уједињених нација 2015. године усвојила „Агенду одрживог развоја 2030“ и прихватила је као „универзални оквир за јачање колективног деловања ка заједничким циљевима и изазовима“, где су „смањење неједнакости“ и „нико да не буде изостављен“ кључни принципи у основи њених активности.

Очекује се да ће Влада Републике Северне Македоније заједно са УН радити на остварењу четири резултата (запошљавање и

пословно окружење; здравство, образовање, култура, социјалне услуге и борба против насиља; еколошке и климатске акције и добро управљање), за решавање кључних развојних изазова у земљи и то: просперитет и људи, ЦОР за планету и ЦОР за мир.

Успех у остваривању Циљева одрживог развоја по индикатору постављен је на следећем линку: <https://dashboards.sdgindex.org/profiles/north-macedonia>

Слика бр.6

Рангирање земаља у достизању ЦОР – Република Северна Македонија

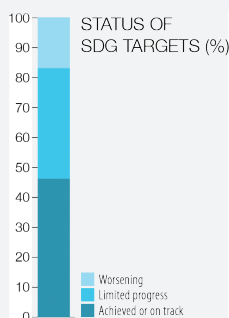
NORTH MACEDONIA

Eastern Europe and Central Asia

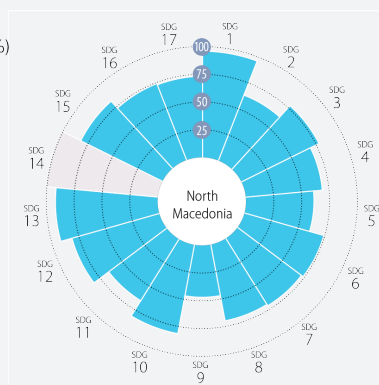
OVERALL PERFORMANCE

COUNTRY RANKING **60** /166

COUNTRY SCORE **72.5**
REGIONAL AVERAGE: 71.8

AVERAGE PERFORMANCE BY SDG

SDG DASHBOARDS AND TRENDS

■ Major challenges ■ Significant challenges ■ Challenges remain ■ SDG achieved
↓ Decreasing → Stagnating ↗ Moderately improving ↑ On track or maintaining SDG achievement ● Information unavailable

Note: The full title of each SDG is available here: <https://sustainabledevelopment.un.org/topics/sustainabledevelopmentgoals>

Циљ, обим и ревизијска питања

Циљ ревизије

Циљ ревизије је био да оценимо националну спремност за имплементацију ЦОР-а, односно да ли су Влада Републике Северне Македоније и њене надлежне институције спремне за спровођење Агенде 2030.

Обим ревизије

Ревизијом обухваћен је период од 2015. до 2022. године, а одређена питања и догађаји су обухваћени пре и до датума извештаја о ревизији.

Ревизијом су обухваћени: Влада Републике Северне Македоније/Канцеларија заменика председника Владе задужена за економска питања, Координација економских ресурса и инвестиција/Национални савет за одрживи развој, Министарство спољних послова, Министарство животне средине и просторног планирања, Државни завод за статистику, а подаци су обезбеђени и од министарстава за: рада и социјалне политике, локалне самоуправе, финансија, здравства, правде, одбране, унутрашњих послова, образовање и наука, култура, економија, пољопривреда, шумарство и водопривреда и транспорт и везе.

У складу са законском регулативом и Међународним стандардима ревизије, за потребе ревизије ангажовани су екстерни експерти из области, са циљем спровођења истраживања за процену свести и укључености заинтересованих страна и јавности у прилагођавању националног оквира са Циљевима одрживог развоја у Републици Северној Македонији. Коришћене методе истраживања биле су метод анкетирања, позадинско истраживање (веб странице, медији и други документи) и интервјуи са заинтересованим странама.

Ревизијска питања

Да би одговорили на основно питање ревизије, идентификована су следећа ревизорска питања:

- 1** У којој мери је влада прилагодила Агенду 2030. годину свом националном контексту?
- 2** Да ли је Влада утврдила и обезбедила ресурсе и капацитете потребне за спровођење Агенде 2030?
- 3** Да ли је успостављен механизам за мониторинг/праћење и извештавање о напретку у спровођењу Агенде за 2030. годину?

КЛЪУЧНИ НАЛАЗИ

Интегрисање Агенде 2030 у национални контекст

Циљеви и потциљеви одрживог развоја интегрисани су и недељиви, глобални су по природи и универзално примењиви, притом узимају у обзир различите националне околности, капацитете и нивое развоја и поштују националне политике и приоритете. Важно је препознати везу између одрживог развоја и других релевантних постојећих

процеса у области економије, друштва и заштите животне средине. Свака влада ће одлучити како те глобалне циљеве којима се тежи треба увести у националне процесе планирања, политике и стратегије.⁵

**Интегрисање Агенде 2030
у национални контекст**

Република Србија и Република Северна Македонија, располажу правним оквиром који промовише одрживи развој, како са аспекта Устава као највишег општег правног акта, који гарантује да држава уређује и обезбеђује одрживи развој, тако и са аспекта законодавства. У погледу планирања и спровођења успешног одрживог развоја на националном нивоу, у обе земље постоји низ средњорочних и дугорочних планских докумената и стратегија које су фокусиране на различите делове одрживог развоја.

У обе државе, очекује се израда и усвајање националних стратешких докумената, у којима ће национални приоритети бити повезани са Циљевима одрживог развоја, уз принцип широких консултација са свим заинтересованим странама.

Укупна покривеност циљева и потциљева одрживог развоја планским оквиром Републике Србије и Републике Северне Македоније је задовољавајућа, али је у појединим областима Агенде 2030 потребно ојачати оквир планирања, што ће допринети већем напретку обе земље.

Република Србија и Република Северна Македонија успоставиле су институционални оквир спровођења Агенде 2030, али код обе земље недостаје јасна додела одговорности за координацију и комуникацију свих актера и њихових активности у имплементацији Агенде 2030.

⁵ Резолуција Генералне скупштине УН „Трансформисање нашег света: Агенда 2030 за одрживи развој”(70/1) 2015. година, став 55

Национални правни и плански оквир у контексту Агенде 2030

У Републици Северној Македонији, кључни стратешки документи који обухватају одрживи развој и Агенду 2030 су: Национална стратегија одрживог развоја 2009–2030, Партнерство за одрживи развој: Стратегија Уједињених нација 2016–2020 (UNDAF)⁶ и Оквир за сарадњу и одрживи развој за период 2021–2025.

Влада Републике Северне Македоније је ради усаглашавања економског развоја, социјалног напретка и заштите животне средине на националном нивоу, донела Националну стратегију за одрживи развој са временским оквиром од 2009. до 2030. године.

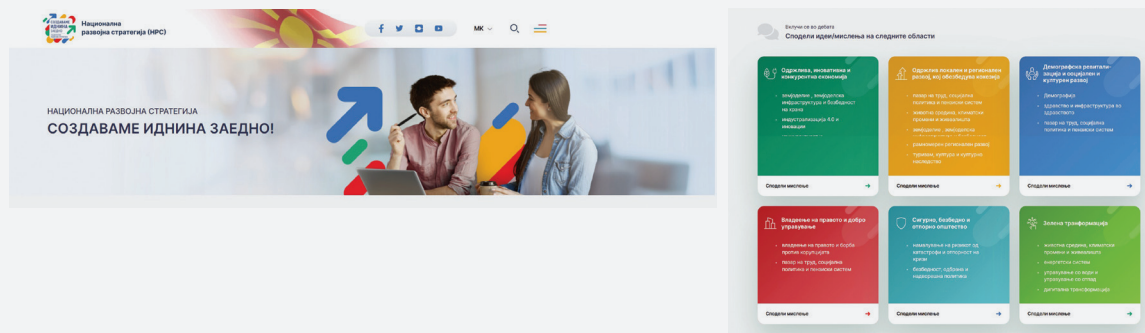
Имајући у виду да је стратегија усвојена пре него што је усвојена Агенда 2030 и да није ревидирана, она не интегрише у потпуности циљеве и индикаторе Агенде 2030. Извршена је прелиминарна процена трошкова спровођења Националне стратегије одрживог развоја, али није успостављен финансијски оквир за спровођење општих и специфичних циљева, мера и активности.

Почетком 2021. године, Влада Републике Северне Македоније започела је процес израде Националне стратегије развоја за период од 20 година. Процес припреме стратегије следи начело широких консултација са свим заинтересованим странама и транспарентног и редовног информисања путем дигиталне платформе www.nrs.mk.

Слика бр. 7

Дигитална платформа за јавне консултације за припрему Националне стратегије развоја

32

6 Partnership for Sustainable Development: United Nations Strategy 2016–2020, UN Country Team Skopje

Влада **Републике Србије** је 2008. године усвојила Националну стратегију одрживог развоја од 2009. до 2017. године, међутим, за период након 2017. године није донет нови план дугорочног одрживог развоја.

Закон о планском систему Републике Србије из 2018. године дефинише План развоја Републике Србије као хијерархијски највиши документ развојног планирања, који за период од најмање десет година усваја Народна скупштина. Планом развоја, одређују се правци развоја које Република Србија треба да достигне у области економије, социјалног и друштвеног развоја и очувања природе и животне средине, у циљу стварања услова за виши животни стандард, повољнија демографска кретања и бољи живот грађана. С обзиром да још увек није усвојен, препорука Државне ревизорске институције Републике Србије, односи се на окончање овог процеса, како би се национални приоритети повезали са ЦОР. У току спровођења ревизије, предузете су мере за његову израду и доношење.

Републички секретаријат за јавне политике, орган државне управе који је надлежан за координацију јавних политика, израдио је Предлог уредбе о поступку припреме Нацрта плана развоја Републике Србије, којим се ближе прописује поступак његове припреме и извештавања, а исту је усвојила Влада Републике Србије у јуну 2023. године.

Мапирање националног стратешког оквира у односу на Циљеве одрживог развоја

Имплементација Агенде за 2030. годину захтева интегрисан приступ промовисању свих димензија одрживог развоја на избалансирани начин и ствара хоризонталну кохерентност и интеграцију политике. Агенда за 2030. годину такође захтева вертикалну кохерентност и интеграцију свих нивоа моћи да би процес имплементације одражавао локална, национална и глобална питања.

Свака земља чланица УН треба да анализира и прегледа постојеће стратегије и планове на националном, субнационалном, локалном и секторском нивоу и упореди их са глобалним ЦОР и потциљевима, како би утврдила колико су добро усклађени по садржају и амбицијама са свеобухватним ЦОР, утврдила недостатке и успоставила критеријуме и препоручила промене за побољшање националних планова.

У **Републици Србији**, Републички секретаријат за јавне политике – орган који је надлежан да предузима активности ради обезбеђивања координираног развоја јавних политика од ширег значаја за конкурентност и одрживи развој, вршио је мапирање националног стратешког оквира у односу на ЦОР и то – 2017, 2020, 2021. и 2022. године, о чему су објављена документа под

називом „Србија и Агенда 2030“⁷. Мапирање подразумева сагледавање којим се утврђује у којој мери су циљеви, односно потциљеви одрживог развоја, обухваћени планским документима Републике Србије.

Укупна покривеност циљева и потциљева одрживог развоја планским оквиром Републике Србије износи 78% у 2022. години. Може се закључити да је највећи напредак у погледу степена покривености остварен у оквиру следећих Циљева одрживог развоја: ЦОР 4: Квалитетно образовање, ЦОР 5: Родна равноправност, ЦОР 7: Доступна и обновљива енергија, ЦОР 8: Достојанствен рад и економски раст и ЦОР 11: Одрживи градови и заједнице и то примарно као резултат усвајања припадајућих планских докумената у овим областима, који са друге стране препознају важност приоритета Агенде 2030 у области образовања, људских права, енергетике и одрживог коришћења ресурса.

У одређеним областима Агенде 2030 потребно је оснажити плански оквир како би Република Србија допринела напретку и то пре свега у области: смањивања глади (ЦОР 2), заштите здравља (ЦОР 3), развоја одрживе и доступне инфраструктуре (ЦОР 9), смањења неједнакости (ЦОР 10), одговорне потрошње и производње (ЦОР 12) и климатских промена (ЦОР 13).

У **Републици Северној Македонији**, хоризонтална и вертикална кохерентност у вођењу политика процењује се коришћењем алата за интегрисано моделирање⁸, који указују на то да у земљи постоје процеси и механизми за процену степена уградње кора у националне политике и стратешке планове. Наиме, секторски стратешки документи усвојени од 2018. године углавном су усклађени и одражавају смернице и принципе предвиђене ЦОР, осим стратегија које су донете пре 2015. године, због чега је усклађивање планирања стратешког развоја са ЦОР 83 %. Потпуна усаглашеност (покривеност свих циљева одређеног ЦОР-а) је утврђена у ЦОР 4 (образовање), ЦОР 6 (вода), ЦОР 7 (енергетика), ЦОР 9 (инфраструктура и индустријализација) и ЦОР 16 (инклузивно управљање). Најнижи ниво усклађености од 50% остварен је у ЦОР 10 (неједнакост између и у земљама).

С обзиром на имплементацију и 55 ратификованих међународних конвенција, ниво усклађености са ЦОР достиже 95 %, што указује на то да постојећи стратешки оквир земље релативно добро обухвата кључне аспекте одрживог развоја.

7 <https://rsjp.gov.rs/cir/dokumenti-kategorija-cir/analize-cir/> датум приступа: 15. мај 2023. године

8 Анализа за утврђивање недостатаци (Gap Analyses) 2016, Брза интегрисана оценка (Rapid Integrated Assessment), 2019/20

Институционални оквир у контексту Агенде 2030

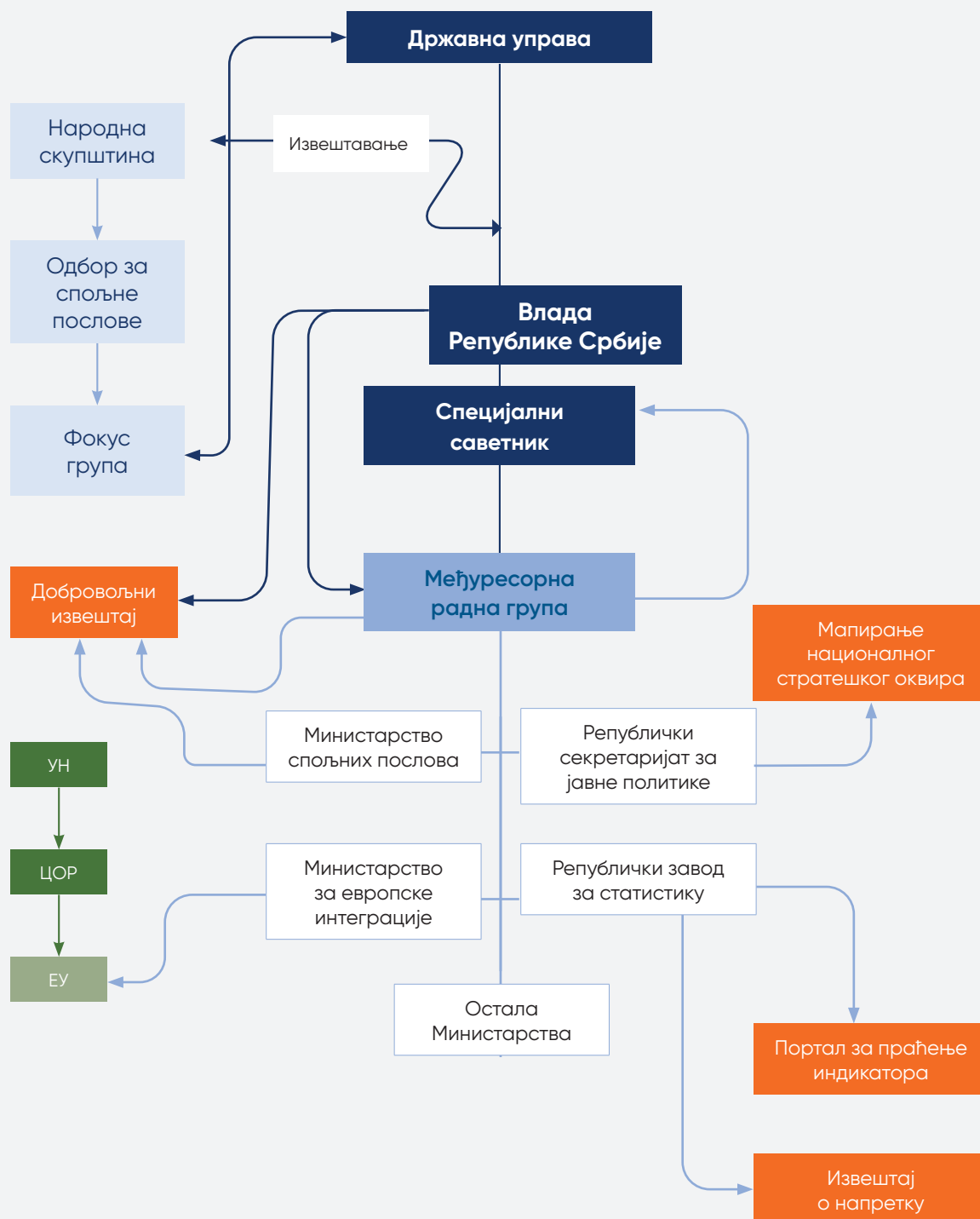
Смернице за успостављање институционалних и координационих механизма за имплементацију ЦОР⁹ дају информације о томе како су земље прилагодиле своје постојеће институционалне и координационе оквири или успоставиле нове у циљу имплементације ЦОР, као и како се одговорност распоређује између различитих нивоа власти (националне, поднационалне и локалне) за кохерентну имплементацију Агенде 2030.

Институционална координација захтева међусекторску синергију кроз координацију између министарстава, како би се осигурало да постојеће развојне стратегије државе буду усклађене са ЦОР.

У Добровољном националном извештају **Републике Србије** о спровођењу Агенде 2030 за одрживи развој, који је представљен у Уједињеним нацијама 2019. године, истиче се да је успостављен институционално мрежно интегрисани механизам спровођења Агенде 2030.¹⁰

9 Институционални и координациони механизми – Упутство о олакшавању интеграције и кохерентности за спровођење СДГ, УНДП, 2017, стр. 13

10 Добровољни национални извештај РС о спровођењу Агенде 2030 за одрживи развој, 2019. година, стр. 32-34

Целокупни процес националног остваривања Агенде 2030 и достизања њених ЦОР креирањем и реализацијом кохерентне политике Владе координирала је Међуресорна радна група за спровођење Агенде УН о одрживом развоју до 2030. године, која је формирана 2015. године. Радну групу је водила и координирала министарка без портфеља задужена за демографију и популациону политику, а чинили су је посебно именовани представници 26 релевантних ресорних министарстава, владиних канцеларија и агенција за праћење и координацију активности.

Међуресорна радна група је до 2020. године, вршила координисање активности свих надлежних министарстава и праћење спровођења Агенде 2030, али је координација ових активности у претходне три године изостала, зато што након 2020. године Влада Републике Србије није формирала

нову радну групу, нити је успоставила други координациони механизам за имплементацију Агенде 2030.

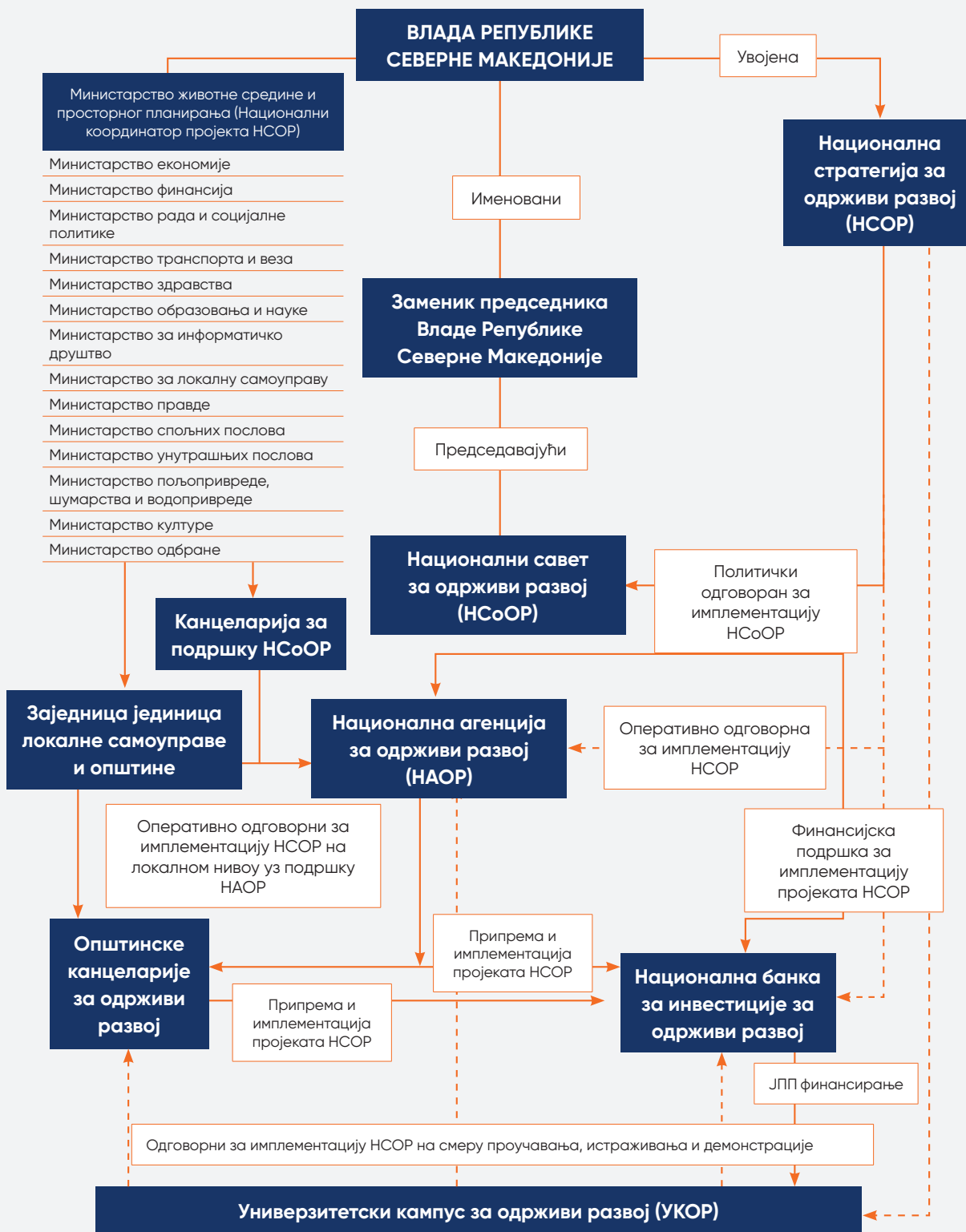
Недостаје јасна додела одговорности за координацију свих актера и њихових активности у имплементацији Агенде 2030, имајући у виду комплексност подручја које покрива 17 ЦОР.

У **Републици Северној Македонији**, имајући у виду сложеност и вишесекторску природу одрживог развоја у целини, као и потребу да се спроведе нови свеобухватан и интегрисан приступ деловању, Стратегија одрживог развоја омогућава институционални механизам за подршку спровођењу одрживог развоја у земљи.

Организациони и имплементациони оквир за постизање одрживог развоја приказан је на следећој слици:

Слика бр.9

Организациони и имплементациони оквир за постизање одрживог развоја

Извор: Национална Стратегијата за одржив развој 2009-2030 година

Национални савет као саветодавно тело Владе Републике Северне Македоније је надлежан да прати спровођење Националне стратегије одрживог развоја и других стратешких докумената у области одрживог развоја и да прати процес интеграције Циљева одрживог развоја и Агенде 2030. Закључком Савета, Техничка радна група је **требала да изради План за спровођење приоритетних циљева за период 2019–2020. године, али исти није донет. О имплементацији стратешких приоритета и циљева у 2015. години, израђен је само један Извештај који обухвата период од 2010–2014. године.**

Организационом и имплементационом оквиру недостају сва тела за подршку која су предвиђена, процедуре са јасно дефинисаним надлежностима и одговорностима изостају, због чега се више фокусирају на консултације и/или размену информација. Из тих разлога не постоји редовна институционална комуникација и координација која повезује различите нивое владиних активности за идентификовање и међусобно повезивање циљева/циљева у циљу интегрисања између секторске политике.

**КАПАЦИТЕТИ
И РЕСУРСИ ЗА
ИМПЛЕМЕНТАЦИЈУ
ЦОР**

Обим и амбициозност Агенде 2030 намећу укључивање бројних партнера као што су национални парламенти, регионалне и локалне власти, академска заједница, цивилно друштво и приватни сектор како би се мобилисали сви расположиви ресурси неопходни за остварење свих 17 ЦОР.¹¹ Националне власти деле одговорност за глобалну имплементацију Агенде 2030, на нивоу који одговара њиховим капацитетима и ресурсима.

Потпуна имплементација Агенде 2030 захтева ефикасну мобилизацију финансијских ресурса и партнерстава. У Агенди се указује да ће "кохезивне националне стратегије одрживог развоја, подржане интегрисаним националним мрежама финансирања" бити у основи напора за одрживи развој.

Адекватно успостављена буџетска инфраструктура једна је од кључних претпоставки за ефикасно управљање процесом имплементације Агенде 2030. Наиме, успешно планирање и извештавање о извршеним финансијским средствима су основа за праћење имплементације Агенде 2030. Државе морају да узму у обзир низ финансијских механизма доступних за спровођење Агенде 2030 и да трансформишу националне буџетске процесе како би подржале природу ЦОР засновану на резултатима.¹²

Капацитети и ресурси за спровођење ЦОР

У Републици Србији и Републици Северној Македонији, бројни развојни партнери су укључени у мобилизацију расположивих ресурса за имплементацију ЦОР-а.

Сходно Оквиру сарадње УН за одрживи развој са Републиком Србијом, у периоду од 2021–2025, на располагању су средства у износу од 217,4 милиона долара, а у Републици Северној Македонији на располагању су средства у износу од 124,6 милиона долара, која нису у потпуности искоришћена.

У обе земље, иако постојећи начин буџетирања обезбеђује повезивање циљева докумената јавних политика са средствима за њихову реализацију, не даје јасну слику о томе колики је део буџетских средстава намењен остваривању циљева одрживог развоја, тј. није довољно транспарентан.

11 Србија и Агенда 2030 – Мапирање националног стратешког оквира у односу на Циљеве одрживог развоја, стр. 50

12 IDI Смернице за ревизију припремљености за спровођење ЦОР, стр. 26

У Републици Северној Македонији, Брзом интегрисаном проценом утврђено је да је у периоду од 2016. до 2020. године утрошено 869.029 хиљада евра за финансирање 800 пројеката развојних партнера. Од укупно утрошених средстава, 22% су средства Европске уније, а 12% су средства која заједнички обезбеђују агенције Уједињених нација.

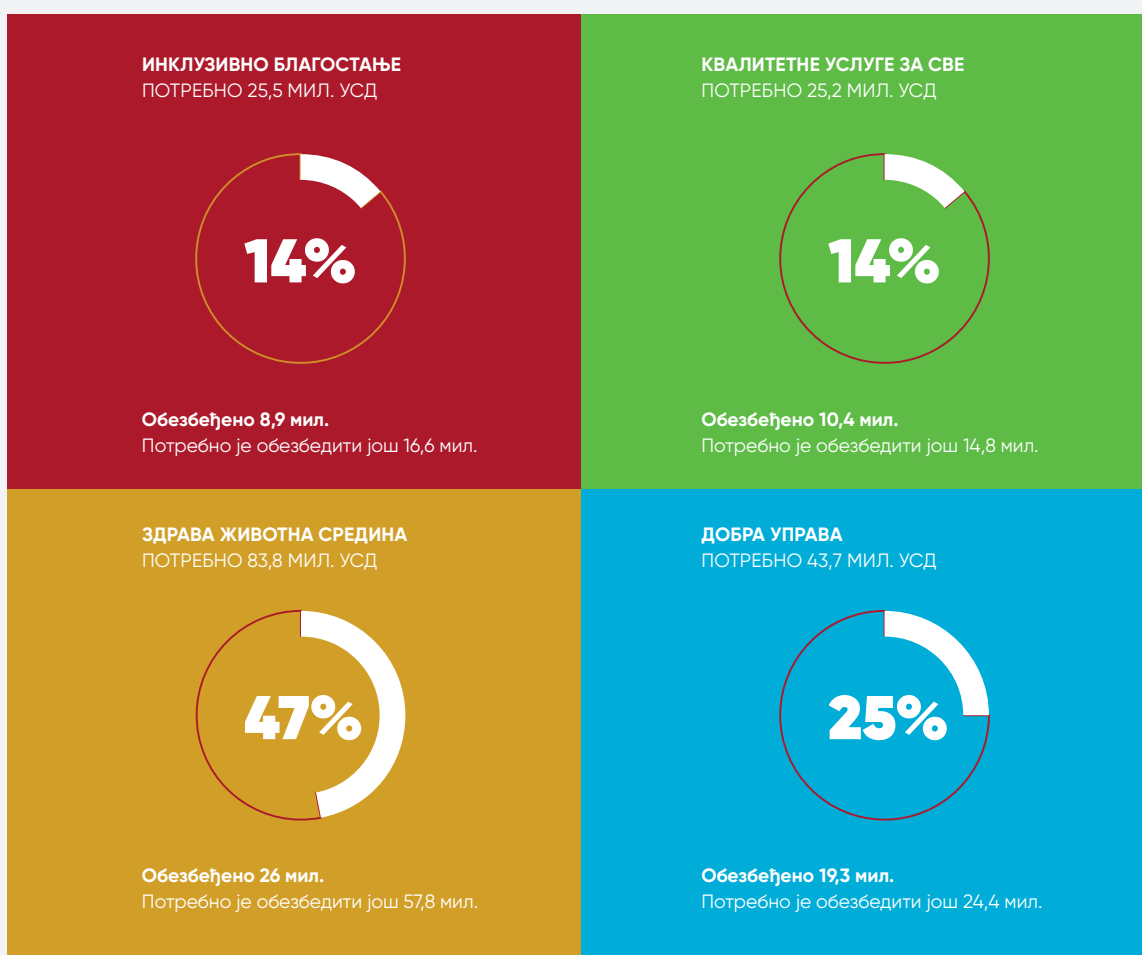
Добра основа за одрживу и ефикасну имплементацију ЦОР на националном нивоу је јасан и свеобухватан дугорочни план за неопходна средства за спровођење Агенде 2030 у њеном националном контексту. У ту сврху су УН у Републици Северној Македонији крајем 2021. године израдиле **Стратегију за мобилизацију средстава и партнерства за Оквир сарадње за одрживи развој**, која дефинише заједничке квантитативне циљеве и квалитативне приступе за мобилизацију средстава и партнерства за петогодишњи период.

У њему су дефинисани стратешки циљеви, утврђен финансијски оквир за спровођење четири стратешка приоритета Владе утврђена у Оквиру сарадње за одрживи развој 2021–2025, као и партнери који доприносе напретку у испуњавању Агенде 2030.

За остваривање четири приоритета Владе за период 2021–2025. потребно је 178,2 милиона америчких долара, од чега је мобилисано, односно на располагању, 124,6 милиона долара или око 70%, док је потребно уложити додатне напоре да би се обезбедило преосталих 53,6 милиона долара. Износ потребних средстава, њихово учешће у укупним, расположивим средствима до 2021. године и средства која треба обезбедити за сваку појединачну намену приказани су на следећој слици.

Слика бр.10

Потребна средства, расположива до 2021. године и средства која треба да се обезбеде за сваки посебан циљ

Извор: ВПИ на Република Северна Македонија (dzt.mk) https://dzt.mk/sites/default/files/2024-03/53_RU_Podgotvenost_RSM_implementacija_celji_odrzliv_razvoj_do_2030_godina_FINALE_2023.pdf

Подаци указују на то да се највише средстава алоцира за обезбеђивање здраве животне средине (47%) и доброг управљања (27%). За постизање здравог животног окружења потребно је највише напора да се обезбеде средства у периоду 2021-2025, јер је приликом израде Стратегије за ову намену утврђен финансијски јаз од 51% између потребних и обезбеђених средстава.

Потребе за финансијским средствима за реализацију владиних приоритета индикативно по годинама и њихово учешће у укупном износу дате су на следећој слици.

Слика бр.11

Потребна финансијска средства за владине приоритете и учешће по годинама

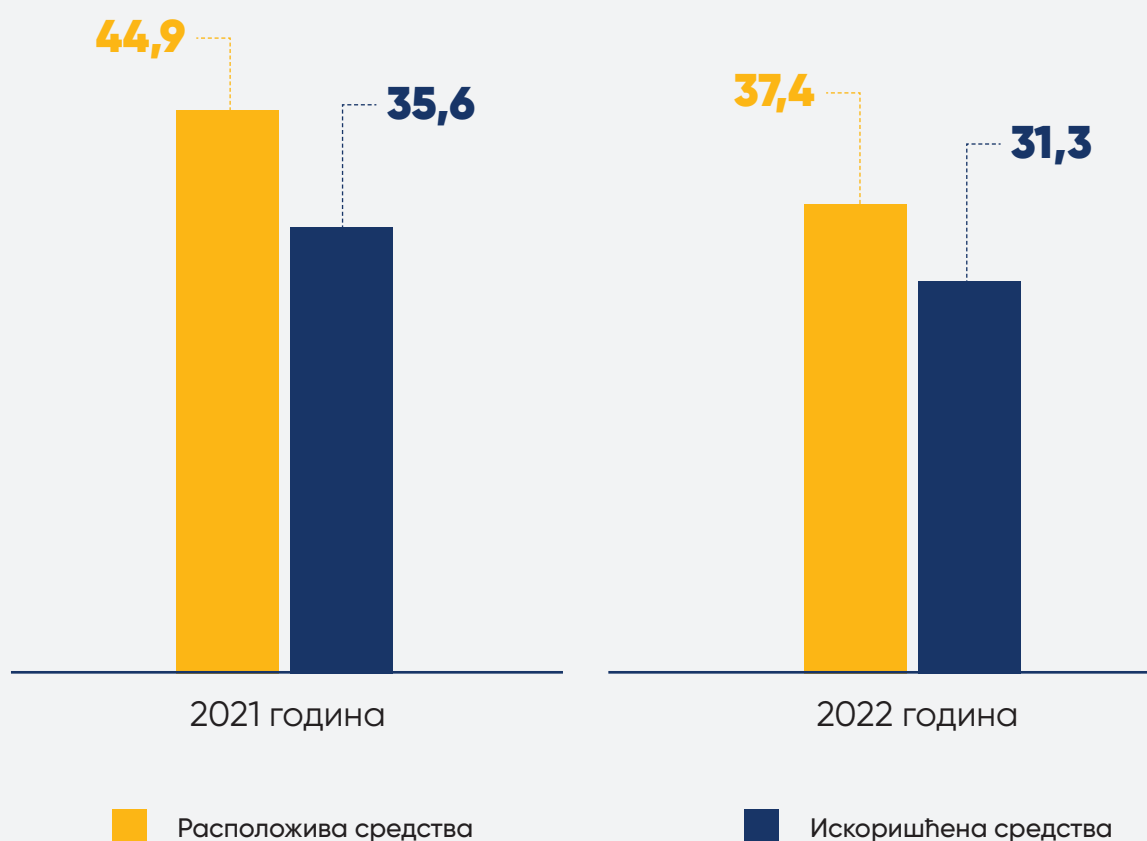
Извор: ВПИ на Република Северна Македонија (dzr.mk) https://dzr.mk/sites/default/files/2024-03/53_RU_Podgotvenost_RSM_implementation_celi_odrzliv_razvoj_do_2030_godina_FINALE_2023.pdf

Алоцирање потребних средстава по годинама има опадајући тренд, односно у 2021. години потреба за финансијским средствима највећа са 27% од укупних, док је у 2025. години 11% од укупног износа.

Слика бр.12

Обезбеђена и потрошена средства у 2021 и 2022 години

У милионима САД долара

Мобилизација средстава се углавном одвија по плану, али **расположива средства се годинама не користе у потпуности**. У 2021. години према подацима УН, Република Северна Македонија располагала је средствима у укупном износу од 44,9 милиона долара, од чега је искоришћено 35,6 милиона долара, односно 79%, а 2022. године од расположивих 37,4 милиона долара искоришћено је 31,3 милиона долара милиона долара, односно 84%.

У Републици Северној Македонији, постојећи начин буџетирања не даје јасну слику о томе колики део средстава планираних и реализованих буџетом има за циљ остваривање одвојених циљева и потциљева одрживог развоја и не омогућава ефикасно праћење резултата финансирањих активности.

У **Републици Србији**, 20 агенција, фондова и програма раде заједно кроз имплементацију Оквир за сарадњу УН са РС за одрживи развој 2021–2025¹³, како би подржали бржи напредак приоритета државног развоја, у складу са Агендом 2030 и процесима реформе, у складу са смерницама ЕУ.¹⁴

Важан оквир за мобилизацију ресурса у циљу рада на развојним изазовима и формама представља партнерство са ЕУ, доступност инструмената предприступне помоћи (IPA), као и развојни оквир UNDAF

2016–2020. Такође, Оквир сарадње УН за одрживи развој са РС 2021–2025 који су потписале Владе Републике Србије и Тим УН у Србији, а којим управља Заједнички управни одбор за спровођење Оквир сарадње УН за одрживи развој са Републиком Србијом 2021–2025. године.

Сходно Оквиру сарадње УН са Републиком Србијом за одрживи развој, у периоду од **2021–2025. године, планиран је буџет од 365 милиона долара¹⁵, а до 2022. године, доступна су средства у износу од 217,4 милиона долара**. За три стратешка приоритета (зелена економија и климатске промене; добробит, социјална једнакост и људски капитал; владавина права, људска права и родна равноправност), у 2022. години намењено је 90,7 милиона долара, од чега је искоришћено 73,1 милиона долара (80,6%).

У улагањима у пројекте у 2022. години Европска унија учествовала је са 38,2%, а Влада Републике Србије са 26,4%. Структура улагања по донаторима у 2022. години је приказана на слици доле.

Све активности у вези са приступањем ЕУ могу се сматрати акцелератором имплементације Агенде 2030. У последњих 15 година, ЕУ је навећи донатор са реализованим грантовима у износу од преко три милијарде ЕУР, као и највећи кредитор са

13 Оквир за сарадњу УН са РС за одрживи развој 2021–2025

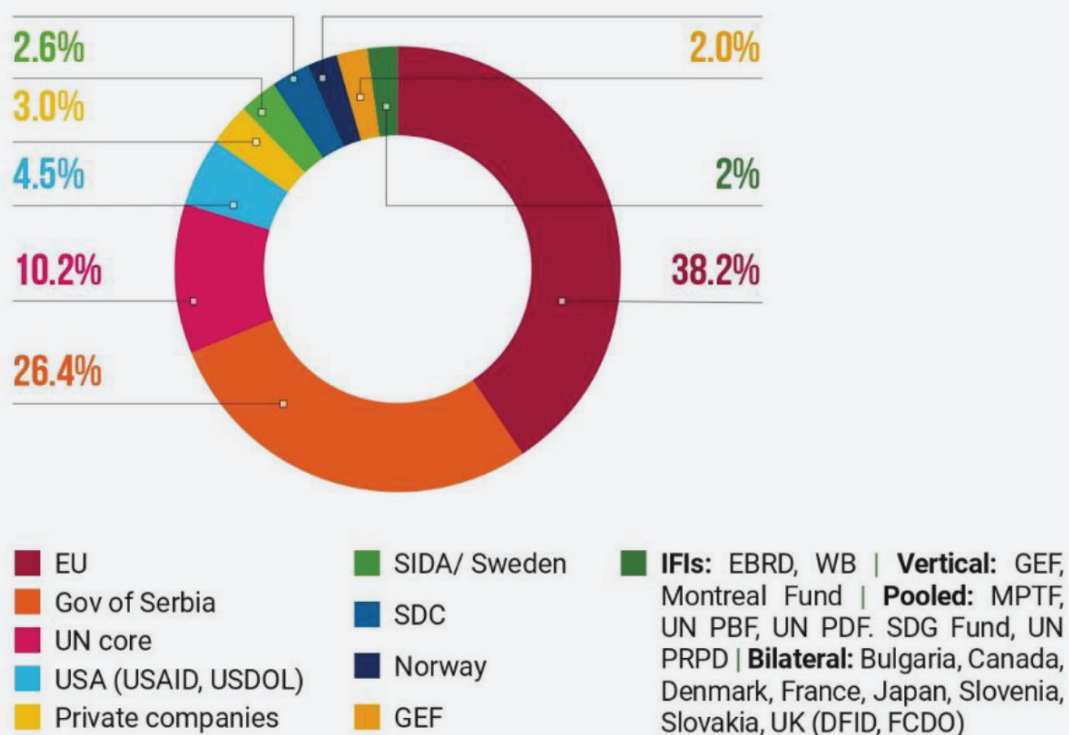
14 Ciljevi održivog razvoja | Ujedinjene nacije u Srbiji (un.org), приступ: 15. јун 2023. године

15 un-serbia-results-report-2021_0.pdf

зајмовима вредним 4,3 милијарде ЕУР.¹⁶ Европска унија је била један од кључних покретача у формулисању Агенде 2030 и један је од лидера у њеном остваривању.

Слика бр.13

Улагање у пројекте по донаторима у 2022. години

16 Србија и Агенда 2030 - Мапирање националног стратешког оквира у односу на ЦОР, Европска комисија, Агенда повезивања, новембар 2020, стр. 81

Извор: Годишњи извештај УН у Србији за 2022. годину

Оквир представља пут ка три стратешка приоритета:

1 Србија користи пун потенцијал зелене, одрживе и инклузивне економије – Повећање прилика за све и управљање ризицима;

2 Добробит, социјална правичност и људски потенцијал налазе се у средишту система, политика и праксе – Свако има једнаке прилике, током целог живота, да оствари свој пуни потенцијал;

3 Изградња поверења и узајамне одговорности путем владавине права и поштовањем људских права и обавеза – Подстицање транспарентности, правичности и делотворности.¹⁷

У наставку је приказана веза приоритета са преговарачким кластерима и Циљевима одрживог развоја.

Слика бр.14

Веза приоритета са преговарачким кластерима и ЦОР

Извор: Извештај о резултатима УН у Србији – 2021 (2021 Results Report United Nations Serbia)

17 The United Nations in Serbia | Ujedinjene nacije u Srbiji

Министарство за европске интеграције је 2019. године покренуло пројекат успостављања интегрисаног информационог система – ISDACON¹⁸ за координацију развојне помоћи, а у циљу ефикаснијег планирања, програмирања, праћења, извештавања и комуникације фондова ЕУ и друге помоћи. Један од задатака овог система је успостављање **везе између развојне помоћи и ЦОР**. Међутим, ова веза **није успостављена**, зато што информациони систем није у потпуности у функцији, иако је коначно развијен и тестиран систем био спреман за продукциону употребу 2021. године.

Један од примера активности у вези са имплементацијом Агенде 2030 у Републици Србији представља MAPS мисија која је реализована у септембру 2018. године, у оквиру подршке тима УН процесу интегрисања. MAPS мисија је 2018. утврдила да се 47% расхода из националног буџета може повезати са неким од Циљева одрживог развоја.¹⁹ У Републици Србији постоји буџетска инфраструктура која даје могућност за успостављање праксе обележавања расхода и издатака који су у вези са ЦОР. Средства за реализацију ЦОР нису у потпуности презентована на транспарентан начин. Пример добре праксе, представља успостављање праксе обележавања расхода и издатака у вези са појединачним ЦОР који се односи на „Зелену агенду“, тј. „зелене“ расходе.

18 Inter-Sectoral Development Aid Coordination Network

19 Оквир сарадње УН за одрживи развој са РС 2021–2025, стр. 12

**ПРАЋЕЊЕ И
ИЗВЕШТАВАЊЕ О
ЦИЉЕВИМА ОДРЖИВОГ
РАЗВОЈА**

Усвајањем Резолуције УН државе чланице су се обавезале да ће се ангажовати у систематском праћењу и прегледу примене Агенде 2030.²⁰ Глобална посвећеност трансформацији нашег света захтева глобалну посвећеност извештавању и размени података. Агенда 2030 подразумева напоре, партнерства и инвестиције, не само ради остварења ЦОР, него и да се обезбеде статистички подаци неопходни за праћење, мерење и извештавање о напретку ЦОР²¹. У Декларацији о улози националних статистичких институција у мерењу и праћењу ЦОР²², одговорна лица надлежних институција за статистику држава чланица УН, изјавила су да су националне статистичке институције посвећене да својом стручношћу допринесу мерењу ЦОР на професионалан, независан и непристрасан начин.

Према Резолуцији УН о раду Статистичке комисије²³ која се односи на Агенду 2030, службена статистика и подаци из националних статистичких система чине потребну основу за глобални оквир показатеља. Препоручује се националним статистичким системима да истраже начине за интеграцију нових извора података у своје системе како би се задовољиле нове потребе за подацима из Агенде 2030, те се наглашава улога националних статистичких организација – Републичког завода за статистику у Републици Србији, односно Државног завода за статистику у Републици Северној Македонији – као координатора националног статистичког система.

20 Резолуција A/RES/70/1 УН о спровођењу Агенде 2030, Генерална скупштина УН, 2015, Став 72

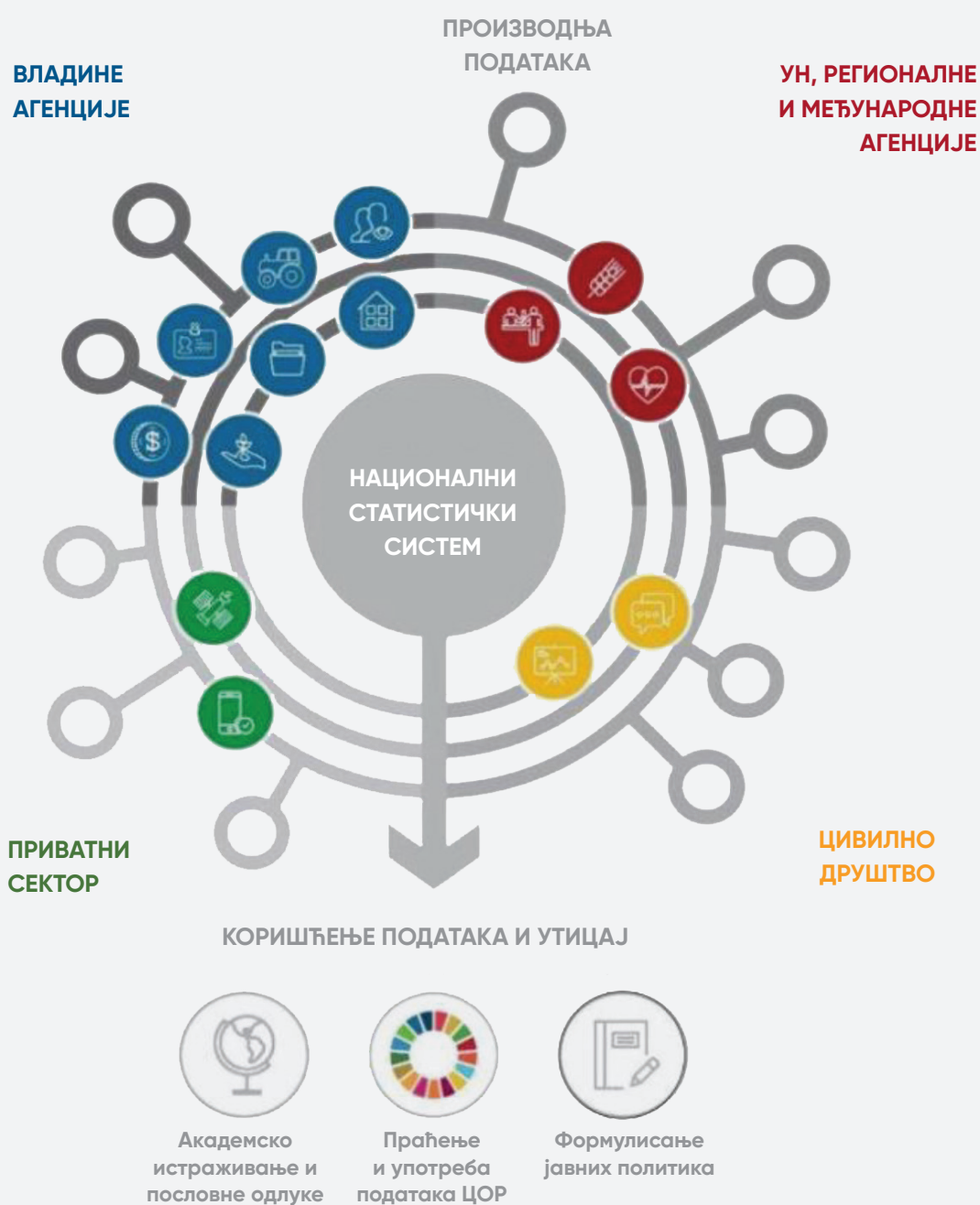
21 Конференција европских статистичара, Мапа пута за статистику за ЦОР, друго издање, Економска комисија Уједињених нација за Европу, 2022, страна 10

22 Декларација о улози националних статистичких институција у мерењу и праћењу ЦОР, Извештај са шездесет треће пленарне сесије Конференције Европских статистичара, Женева, 2015. године, Економска комисија УН за Европу

23 Work of the Statistical Commission pertaining to the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2017

Слика бр.15

Улога Националног завода за статистику
и националног статистичког система

Владе Републике Србије и Републике Северне Македоније успоставиле су систем за праћење и извештавање о напретку ка имплементацији Циљева одрживог развоја, али има простора за побољшање.

Републичком заводу за статистику Републике Србије дата је препорука за израду Националне мапе пута за статистику и сета националних индикатора, који ће бити усклађени са специфичним националним развојним потребама, а у Републици Северној Македонији, потребно је обезбедити платформу на сајту Државног завода за статистику, која би требало да олакша приступ, тако да се ажурирани подаци и метаподаци и извори информација о индикаторима ЦОР-а могу континуирано пратити.

Република Србија и Република Северна Македонија ће у будућем периоду изградити и пријавити Други добровољни национални извештај о спровођењу Циљева одрживог развоја Уједињеним нацијама.

Републички завод за статистику Републике Србије, као координатор у националном статистичком систему, 2019. године успоставио је портал/платформу за праћење ЦОР индикатора. Путем портала се може приступити и бази која садржи податке о

Циљевима и потциљевима одрживог развоја и њиховим индикаторима. За референтне индикаторе, Републички завод за статистику користи листу Глобалних индикатора УН.

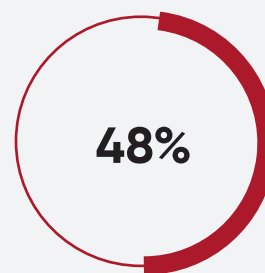
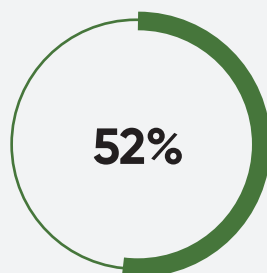
Слика бр.16

Приказ Националног портала за праћење индикатора о циљевима одрживог развоја – Републички завод за статистику

БРОЈ ИНДИКАТОРА
248

ДОСТУПНО НА ПОРТАЛУ
128

ИСТРАЖИВАЊЕ ИЗВОРА
120

Извор: <https://sdg.indikatori.rs/> датум приступа: 22. јун 2023. године

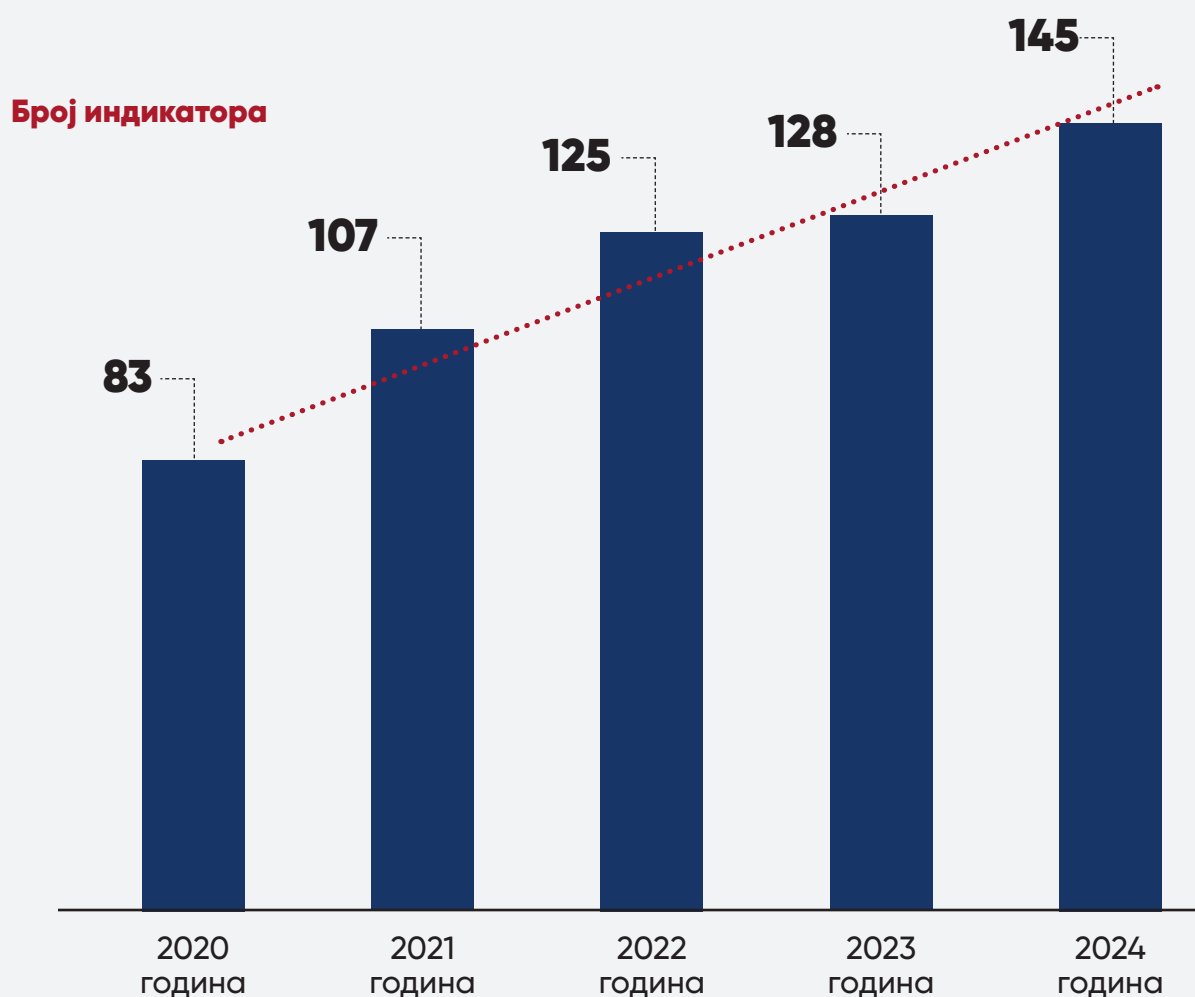
Како би овај процес био ефективнији, дата је препорука Републичком заводу за статистику за израду Националне мапе пута за статистику, у којој се јасно дефинишу активности, улоге и одговорности за прикупљање потребних података за праћење спровођења ЦОР, као што су: механизми сарадње, извештавање о циљевима и план комуникације. Осим тога, успостављање сета националних индикатора за праћење

ЦОР, као и редовно инклузивно извештавање УН, обезбедиће имплементацију и праћење остварења Агенде 2030 у складу са специфичностима Републике Србије.

Републички завод за статистику је у току спровођења ревизије пратио 128 од 248 глобалних индикатора ЦОР, а у марту 2024. године - 145 индикатора.

Слика бр.17

Број индикатора Циљева одрживог развоја на порталу Републичког завода за статистику по годинама

Република Србија је 2019. године представила Високом политичком форуму УН први Добровољни национални извештај Републике Србије о спровођењу Агенде 2030 за одрживи развој. Извештај о напретку у остваривању ЦОР за 2022. годину представља трећи по реду извештај који је Републички завод за статистику приредио уз подршку влада Швајцарске и Немачке (2020, 2021, 2022).

Осим тога, објављено је шест публикација из серије „Не изоставити никога из развоја“ у којима су публиковани резултати праћења напретка у остваривању циљева у односу на: ромско становништво, децу, младе, из перспективе родних и просторних неједнакости (између града и села, између региона) и старијих људи.²⁴

У **Републици Северној Македонији** неколико докумената прате националне политике за спровођење ЦОР, и то: Анализа за утврђивање недостатака у 2016. години, Брза интегрисана процена спроведена у периоду од 2019. до 2020. године, Први добровољни Национални преглед који је представљен на високом политичком форуму УН, финална евалуација Партнерства за одрживи развој: Стратегија УН 2016–2020 (UNDAF) и извештаји о напретку Заједничког управног комитета за 2020, 2021. и 2022. који обезбеђују систематско праћење и преглед напретка Агенде 2030.

Државни завод за статистику у оквиру статистичког система Републике Северне Македоније²⁵, према програму рада, кроз редовна истраживања производи индикаторе који чине оквир за праћење Европске агенде 2030.

Наиме, Државни завод за статистику прати концепт одрживог развоја, са статистичке тачке гледишта, као део програма рада који је усклађен са Еуростатом, обавезу која проистиче из опредељења за усклађивање са законодавством ЕУ. Од 2009. Године, Државни завод за статистику обезбеђује скуп индикатора које је успоставила ЕУ на основу Европске/Лисабонске стратегије одрживог развоја. Овај сет обухвата укупно 100 индикатора, структурираних у 10 тема. Од 2019. године, Државни завод за статистику је усагласио статистички оквир за праћење индикатора одрживог развоја и почео да их објављује сагласно европском сету индикатора у 17 препознатљивих тема.

У 2019. години, Државни завод за статистику је објавио последњу публикацију²⁶, а у Статистичком годишњаку укључује податке о сету индикатора за ЦОР ЕУ и сходно томе, на регионалном и националном нивоу омогућава праћење напретка циљева, у контексту дугорочних политика.

Ови подаци се могу наћи у бази података МакСтат као и на веб страници EUROSTAT.

24 <https://sdg.indikator.rs/sr-latn/news-events/neizostavitenikog>, приступ: 4. јул 2023. године

25 Члан 7 Закона о државној статистици

26 Одрживи развој, 2018 (Sustainable development, 2018), Државни завод за статистику

База на податоци МакСтат

[English](#)[/](#) МакСтат база на податоци

МакСтат база на податоци

Избери табела

Избери променлива

Прикажи табела

Пребарај во МакСтат база на податоци:

Пребарај

- ⊕ Бруто-домашен производ и инвестиции
- ⊕ Внатрешна трговија
- ⊕ Градежништво
- ⊕ Деловни субјекти
- ⊕ Деловни тенденции
- ⊕ Економски сметки во земјоделството
- ⊕ Енергија
- ⊕ Животна средина
- ⊕ Животен стандард
- ⊕ Индустија
- ⊕ Информатичко општество
- ⊕ Култура
- ⊕ Надворешна трговија

Извор: Државен завод за статистика https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__OdrzlivRazvoj

Од укупног сета индикатора, 155 или (62,8%) су доступни Републици Северној Македонији. Већи део сета индикатора ЦОР прои-зилази из програма рада Државног завода за статистику, док неке од преосталих ин-дикатора обезбеђују друге релевантне ин-ституције.

Подаци за глобални оквир су обезбеђе-ни тако што Државни завод за статистику одговара на захтеве добијене од УН-а за податке којима располаже, а остатак зах-тева преусмерава на оне институције за које зна да су одговорне, што отежава про-цес извештавања, па у ту сврху недостаје платформа на веб страни Државног завода за статистику, која би требало да олакша приступ, тако да се ажурирани подаци и метаподаци и извори информација о инди-каторима ЦОР а могу континуирано пратити.

Више од половине испитаника обухваћених истраживањем (64%), сматра да ће боља промоција и промоција имплементације ЦОР-а у земљи бити обезбеђена креи-рањем веб странице која ће бити нацио-нални портал преко којег ће се редовно ажурирати подаци о напретку.

**РЕЗИМЕ
НАЦИОНАЛНИХ
ИЗВЕШТАЈА**

ДРЖАВНА РЕВИЗОРСКА ИНСТИТУЦИЈА РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Главно ревизијско питање

Да ли су надлежни органи предузели потребне активности како би Републике Србије била спремна за имплементацију ЦОР из Агенде 2030?

Одговор:

На основу спроведене ревизије, Државна ревизорска институција Републике Србије, закључила је, да је Република Србија показала спремност да у свој национални контекст угради Циљеве одрживог развоја, али је неопходно дефинисати дугорочне националне развојне приоритете и успоставити континуирану координацију свих надлежних органа и заинтересованих страна.

За ефективну имплементацију Агенде 2030, неопходно је да надлежни органи заврше кључни процес доношења дугорочног стратешког плана развоја Републике Србије, тако да се у њему, као кровном документу развојног планирања, документима јавних политика и националном буџету доследно осликава веза са ЦОР у свим аспектима Агенде 2030. Осим тога, иако је 78% постојећег секторског планског оквира у 2022. години покривено ЦОР, потребно је прецизно дефинисати одговорност за координацију јавних политика у смислу имплементације Агенде 2030 како би допринос планских докумената ЦОР био ујединачен. Такође, потребно је омогућити већу транспарентност реализације средстава за ЦОР у буџету.

Успостављен је институционални оквир за имплементацију Агенде 2030, уз укључивање бројних развојних партнера како би се мобилисали расположиви ресурси за реализацију ЦОР. Међутим, од 2020. године

недостаје континуирана координација активности у погледу имплементације Агенде 2030. Такође, с обзиром да у Републици Србији, 20 агенција, фондова и програма раде заједно кроз имплементацију Оквир за сарадњу УН са РС за одрживи развој како би подржали бржи напредак приоритета државног развоја, закључак је и да је потребно ефективније управљати подацима о развојној помоћи.

У погледу праћења спровођења ЦОР, као и извештавања о напретку у спровођењу ЦОР, Републички завод за статистику као главни и одговорни произвођач званичне статистике за ЦОР, значајно је допринео током целог периода имплементације Агенде 2030, посебно успостављањем портала/платформе за праћење спровођења ЦОР 2019. године.

ДРИ је закључила да ће ефективну имплементацију и праћење остварења Агенде 2030 у складу са специфичностима Републике Србије додатно побољшати доношење Националне мапе пута за статистику, националних индикатора за праћење ЦОР, као и редовно инклузивно извештавање Уједињених нација. Република Србија је 2019. године представила у Уједињеним нацијама први Добровољни национални извештај о спровођењу Агенде за одрживи развој до 2030. године.

Правни и плански оквир у контексту Агенде 2030

За ефективну имплементацију Агенде 2030, неопходно је да надлежни органи заврше кључни процес доношења Плана развоја Републике Србије, тако да се у њему, као кровном документу развојног планирања, документима јавних политика и националном буџету доследно осликава веза са Циљевима одрживог развоја у свим аспектима Агенде 2030.

Усвајање Плана развоја, кровног стратешког документа којим се одређују дугорочни правци развоја Републике Србије и њихова веза са циљевима одрживог развоја, кључни је процес који треба да се заврши.

Координација јавних политика у погледу Циљева одрживог развоја није ефективно успостављена.

Резултат мапирања важећих планских докумената у односу на Агенду 2030, која је једна од спроведених активности, показује да је 78% постојећег секторског планског оквира у 2022. години покривено ЦОР, али и да допринос важећих планских докумената ЦОР није уједначен. Такође, иако систем средњорочног планирања и програмског буџетирања обезбеђује повезивање циљева докумената јавних политика са средствима за њихову реализацију, средства за реализацију ЦОР нису презентована на довољно транспарентан начин, тј. не постоји једноставан и јасан преглед утрошених средстава за реализацију свих 17 Циљева, као и појединачних ЦОР.

Институционални оквир у контексту Агенде 2030

У Србији је успостављен институционални оквир за имплементацију Агенде 2030, уз укључивање бројних развојних партнера. Међутим, од 2020. године недостаје континуирана координација активности државних органа и осталих заинтересованих страна

Институционалном оквиру за спровођење Агенде 2030 недостаје јасна додела одговорности за координацију целокупног про-

цеса националног остваривања Агенде 2030 и достизања њених Циљева одрживог развоја.

Србија је остварила сарадњу са великим бројем партнера како би се мобилисали расположиви ресурси за изградњу капацитета, а самим тим и за реализацију Циљева одрживог развоја, али је потребно ефективније управљати подацима о међународној развојној помоћи.

Праћење и извештавање о спровођењу циљева одрживог развоја

Доношење Националне мапе пута за статистику, националних индикатора за праћење Циљева одрживог развоја, као и редовно инклузивно извештавање Уједињених нација, обезбедиће имплементацију и праћење остварења Агенде 2030 у складу са специфичностима Републике Србије

За ефективно праћење имплементације Агенде 2030 неопходна је израда Националне мапе пута за статистику, која пред-

ставља стратегију за мерење напретка у остварењу Циљева одрживог развоја у држави.

У недостатку националних индикатора, праћење напретка у имплементацији Агенде 2030 није у потпуности засновано на специфичним развојним потребама Србије.

Редовни и инклузивни добровољни национални извештаји, неопходни су ради процене и презентације националног напретка у имплементацији Агенде 2030.

Препоруке

У циљу ефективније имплементације Агенде 2030, Државна ревизорска институција дала је препоруке субјектима ревизије:

Министарству спољних послова:

- ✓ Да у Влади Републике Србије иницира формирање нове Међуресорне радне групе за спровођење Агенде УН о одрживом развоју до 2030. године, односно, другог радног тела којим би се подржала међусекторска сарадња и координација, која је кључна с обзиром на мултисекторску природу Агенде 2030;
- ✓ Да предузме мере у циљу редовног националног добровољног извештавања УН о спровођењу Агенде 2030 за одрживи развој.

Министарству за европске интеграције:

- ✓ У оквиру својих надлежности у Управљачком телу за припрему и праћење спровођења Плана развоја Републике Србије, да предузме мере на припреми, изради и одобравању Нацрта плана развоја Републике Србије;
- ✓ ISDACON информациони систем, да у потпуности стави у функцију, у циљу унапређења процеса планирања, програмирања, праћења, вредновања, извештавања и комуникације ЕУ фондова и друге помоћи, као и документовања Циљева одрживог развоја и успостављања конекције са тим циљевима.

Републичком секретаријату за јавне политике:

- ✓ У сарадњи са другим надлежним органима државне управе и службама Владе, да предузме мере на припреми Нацрта плана развоја Републике Србије и доставе га Влади ради утврђивања предлога;
- ✓ Имајући у виду да је Републички секретаријат за јавне политике надлежан да предузима активности ради обезбеђивања координираног развоја јавних политика од ширег значаја за конкурентност и одрживи развој, да иницира прецизније дефинисање надлежности по питању координације јавних политика у погледу Циљева одрживог развоја;
- ✓ Да иницира успостављање праксе обележавања расхода и издатака који су повезани са Циљевима одрживог развоја, у циљу веће транспарентности.

Републичком заводу за статистику:

- ✓ Да изради Националну мапу пута за статистику за Циљеве одрживог развоја, која представља стратегију за мерење напретка у њиховом остварењу у Републици Србији;
- ✓ У сарадњи са осталим надлежним органима, да предузме активности у оквиру својих надлежности на успостављању националног сета индикатора за праћење напретка у спровођењу Циљева одрживог развоја, у складу са специфичним развојним потребама Републике Србије.

ДРЖАВНИ ЗАВОД ЗА РЕВИЗИЈУ РЕПУБЛИКЕ СЕВЕРНЕ МАКЕДОНИЈЕ

Главно ревизијско питање

Да ли су институције и органи Републике Северне Македоније припремљени за спровођење Циљева одрживог развоја до 2030. године?

Одговор:

Институције и органи Републике Северне Македоније су делимично припремљени за спровођење Циљева одрживог развоја до 2030. године.

У Републици Северној Македонији су испуњени основни предуслови за спровођење обавеза из Агенде 2030, односно у сарадњи са Уједињеним нацијама успостављен је стратешки оквир за интеграцију и усаглашавање ЦОР у националним и развојне политике и стратегије, усклађеност ЦОР је 83%, односно 95% ако се узме у обзир и примена 55 ратификованих међународних конвенција.

Успостављена институционална структура за управљање имплементацијом циљева одрживог развоја представља интегрисани приступ, али њену функционалност у довољној мери ометају недовољни ад-

министративни капацитети, непостојање процедура са јасно дефинисаним надлежностима и одговорностима, ограничени финансијски ресурси, неефикасни канали комуникације и информисања, који не обезбеђују подизање свести о ЦОР и активно укључивање заинтересованих страна у доношење одлука и прилагођавање Агенде.

Успостављени инструменти за праћење као што су Брза интегрисана процена, Добровољни национални преглед и извештаји Заједничког управног комитета пружају добру основу за праћење и мерење напретка и постигнутих резултата, али одсуство платформе о веб страна Државног завода за статистику отежава процес праћења и извештавања о сету индикатора преко којих се прати напредак државе и степен постизања ЦОР и Агенде 2030.

Интегрисање Агенде 2030 у национални контекст

У сарадњи са УН, у Републици Северној Македонији успостављен је стратешки оквир за интеграцију и хармонизацију ЦОР у националне и развојне политике и стратегије.

С обзиром на то да Национална стратегија одрживог развоја није ревидирана и у потпуности прилагођена циљевима и индикаторима Агенде 2030, неопходно је усвојити Националну стратегију развоја, која је у фази припреме, а која ће обухватити стратешке циљеве и приоритете за наредних 20 година.

Секторски стратешки документи који су усвојени од 2018. године углавном одражавају смернице и принципе предвиђене ЦОР, осим стратегије које су припремљене пре 2015. године, због чега је усклађеност стратешког планирања развоја са ЦОР на задовољавајућем нивоу од 83%, а ако се узме у обзир имплементација 55 ратификованих међународних конвенција, степен усклађености са ЦОР достиже 95%, што указује да постојећи стратешки оквир земље релативно добро покрива кључне аспекте одрживог развоја.

Успостављен је организациони и имплементациони оквир за постизање одрживог развоја, али недостају сва предвиђена тела подршке, не постоје процедуре са јасно дефинисаним надлежностима и одговорностима, због чега недостаје редовна институционална комуникација и координација која повезује различите нивои владиних активности на идентификацији и међусобном повезивању циљева/циљева у правцу интеграције међусекторских политика. С друге стране, честе промене у руководству Националног савета утичу на континуитет и доследност управљања у правцу остваривања стратешких циљева.

Одсуство ефикасних канала комуникације и информисања главни су разлог недовољне укључености заинтересованих страна и подизања свести јавности, сматрају испитаници спроведеног истраживања. Наиме, само 5% испитаника сматра да су успостављени комуникациони и информационални канали за заинтересоване стране и јавност, а њихову ефикасност оцењују делимичном, док 77% њих сматра да им се не пружа довољно могућности да активно учествују у процес прилагођавања националног оквира са ЦОР.

Капацитети за спровођење Агенде 2030

Стратегија мобилизације фондова и партнерстава за Оквир сарадње у одрживом развоју, представља добру основу која дефинише заједничке квантитативне циљеве и квалитативне приступе за мобилизацију средстава и партнерстава за петогодишњи период.

Мобилизација средстава се углавном одвија по плану, али расположива средства по годинама се не користе у потпуности. Од укупно мобилисаних средстава у износу од 124,6 милиона америчких долара, у 2021. години УН је у Републици Северној Македонији стављено на располагање 44,9 милиона долара, од чега је потрошено 35,6 милиона долара, односно 79%, а у 2022. од расположивих 37,4 милиона долара реализовано је 31,3 милиона долара, односно 84%.

Постојећи начин буџетирања не даје јасну слику о томе колико је средстава планираних и реализованих буџетом усмерено на остваривање посебних циљева и подциљева одрживог развоја и не омогућава ефикасно праћење резултата финансираних активности.

Кључне институције у националном оквиру за глобалну имплементацију агенде имају ограничене капацитете који не пружају добру основу за пуну координацију и спровођење националних политика и приоритета.

Праћење и извештавање

Праћење и преглед напретка Републике Северне Македоније ка постизању циљева одрживог развоја из Агенде 2030 спроводи се кроз неколико докумената и низ индикатора, али недостаје систем за прикупљање података од више институција.

Праћење и преглед напретка Републике Северне Македоније ка остваривању циљева одрживог развоја из Агенде 2030 спроводи се кроз неколико докумената: Анализа за утврђивање недостатака, Брза интегрисана процена, Добровољни национални преглед, финална евалуација стратешког документа партнерство за одрживи развој и годишњи и полугодишњи извештаји Заједничког управног комитета. Од глобалног оквира индикатора, Републици Север-

ној Македонији расположиво је 155 индикатора или (63%) и највећи део произилази из програма рада Државног завода за статистику, док неке од преосталих индикатора обезбеђују друге релевантне институције.

Неуспостављени систем за прикупљање и праћење података од више институција не олакшава процес извештавања као подршку механизму одговорности. У вези с тим, недостаје платформа на сајту Државног завода за статистику, која би требало да олакша приступ, како би се ажурирани подаци и извори метаподатака и информација за индикаторе ЦОП-а могли континуирано пратити.

Препоруке

У циљу превазилажења утврђеног стања, ревизија је дала препоруку да се предузму мере за њихово превазилажење.

Влада Републике Северне Македоније/Национални савет за одрживи развој и други надлежни органи да предузму активности за:

- ✓ Интензивирање активности на припреми Националне стратегије развоја;
- ✓ Обезбеђивање инклузивности, доследности и континуитета у раду Националног савета за одрживи развој и Техничке радне групе;
- ✓ Преглед организационог и имплементационог оквира за постизање одрживог развоја и његово јасно дефинисање у Националној стратегији развоја која је у припреми;
- ✓ Подизање свести о предностима ЦОР за све заинтересоване стране и њихово активно укључивање у креирање политика и мера, као и спровођење активности у циљу постизања ЦОР;
- ✓ У сарадњи са Министарством финансија пружити могућност повезивања засебних буџетских програма који се реализују кроз државни буџет са посебним циљевима, подциљевима и индикаторима из ЦОР са којима одговарају;
- ✓ Обезбеђивање адекватних људских и материјално-техничких ресурса у јавном сектору за реализацију ЦОР;
- ✓ Пружање дигиталне платформе за прикупљање и праћење података од више институција/заинтересованих страна за све активности и статистичких података у вези са Агендом 2030.

Узимајући у обзир временски оквир за имплементацију Агенде 2030 с једне стране, половину протеклог периода за реализацију активности са друге стране и присуство изазова са којима се земље задужене за имплементацију Агенде 2030 суочавају у наредном периоду са треће стране, евалуација и праћење напретка и спремности влада да имплементирају ЦОП је хитна потреба, кључна је и добија све већу пажњу и разумевање.

Наиме, у оквиру 78. заседања Генералне скупштине УН које је одржано у Њујорку септембра 2023. године, одржан је дводневни самит о Циљевима одрживог развоја. Чланице УН, међу којима су Република Србија и Република Северна Македонија, усвојиле су политичку декларацију за убрзање акције²⁷ за деловање на Агенди 2030 и њеним ЦОП ка миру, просперитету и напретку за све.

Сходно томе и улога врховних ревизорских институција остаје значајан фактор у овом процесу, јер својим ангажовањем додају вредност и утичу на побољшање живота грађана. Истовремено, ВРИ обезбеђују практичну имплементацију међународног принципа INTOASAI – Р 12, са циљем да се испуне очекивања јавности и других заинтересованих страна.

27 Политичка декларација политичког форума на високом нивоу о одрживом развоју сазваног под покровитељством Генералне скупштине

ПРИЛОГ:

17 Циљева одрживог развоја

ЦОР 1: Свет без сиромаштва – окончати сиромаштво свуда и у свим облицима;

ЦОР 2: Свет без глади – окончати глад, постићи безбедност хране и побољшану исхрану и промовисати одрживу пољопривреду;

ЦОР 3: Добро здравље – обезбедити здрав живот и промовисати благостање за људе свих генерација;

ЦОР 4: Квалитетно образовање – обезбедити инклузивно и квалитетно образовање и промовисати могућности целоживотног учења;

ЦОР 5: Родна равноправност – постићи родну равноправност и оснажити све жене и девојчице;

ЦОР 6: Чиста вода и санитарни услови – обезбедити санитарне услове и приступ пијаћој води за све;

ЦОР 7: Доступна и обновљива енергија – осигурати приступ доступној, поузданој, одрживој и модерној енергији за све;

ЦОР 8: Достојанствен рад и економски раст – промовисати инклузиван и одржив економски раст, запосленост и достојанствен рад за све;

ЦОР 9: Индустрија, иновације и инфраструктура – изградити прилагодљиву инфраструктуру, промовисати одрживу индустријализацију и подстицати иновативност;

ЦОР 10: Смањење неједнакости – смањити неједнакост између и унутар држава;

ЦОР 11: Одрживи градови и заједнице – учинити градове и људска насеља инклузивним, безбедним, прилагодљивим и одрживим;

ЦОР 12: Одговорна потрошња и производња – обезбедити одрживе облике потрошње и производње;

ЦОР 13: Акција за климу – предузети хитну акцију у борби против климатских промена и њених последица;

ЦОР 14: Живот под водом – очувати и одрживо користити океане, мора и морске ресурсе;

ЦОР 15: Живот на земљи – одрживо управљати шумама, сузбити дезертификацију, зауставити и преокренути деградацију земљишта и спречити уништавање биодиверзитета;

ЦОР 16: Мир, правда и снажне институције – промовисати мирољубива и инклузивна друштва за одрживи развој, обезбедити приступ правди за све и изградити ефикасне, поуздане и инклузивне институције на свим нивоима;

